

KA EVROPSKOM DRUŠTVU
OGRANIČENJA I PERSPEKTIVE

IZDAVAČ

Institut društvenih nauka
Beograd, 2018

ZA IZDAVAČA

Dr Goran Bašić

UREDNICI

Dr Lilijana Čičkarić
Prof. dr Aleksandar Bošković

RECENZENTI

Prof. dr Mirjana Bobić
Prof. dr Slobodan Zečević
Dr Bojan Todosijević

LEKTURA

Anka Jakšić

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Milorad Mitić

ŠTAMPA

RIC grafičkog inženjerstva
Tehnološko-metalurškog fakulteta, Beograd

zbornici

KA EVROPSKOM DRUŠTVU

OGRANIČENJA I PERSPEKTIVE

INSTITUT
DRUŠTVENIH NAUKA
BEOGRAD
INSTITUTE
OF SOCIAL SCIENCES
BELGRADE

NEVEN CVETIĆANIN

Viši naučni saradnik u Centru za sociološka i antropološka istraživanja
Instituta društvenih nauka u Beogradu
nevencveticanin@gmail.com

Evropa u geopolitičkom sendviču i evropske perspektive Srbije¹

Apstrakt

Rad predstavlja pokušaj da se ponudi objektivna analiza dominantnih društvenih i političkih procesa u Evropi i na području Balkana kao njenom specifičnom delu, kao i da se ti procesi stave u objektivan globalni geopolitički kontekst. U tom smislu se opisuje proces povratka tzv. real-politike i tzv. politike moći u svetske odnose, te se istražuju posledice ovog procesa po Evropu, Balkan i posebno po kapacitet Evropske unije za proširenje, što je tema od prvoklasnog značaja za Srbiju kao državu i društvo. Stoga analiza ponuđena u ovom radu može biti korisna za konceptualizovanje javnih politika u Srbiji i osmišljavanje realističnog pristupa procesu evropskih integracija s obzirom na moguća dešavanja u Evropi u budućnosti, umesto ideoloških diskursa koji ne računaju s mogućim menjanjem globalnog i kontinentalnog konteksta.

Ključne reči: Evropa, EU, real-politika, posledice, proširenje, Balkan, Srbija, nacionalni interes.

Uvod

■ Rad pred nama predstavlja pokušaj da se ponudi objektivna analiza dominantnih društvenih i političkih procesa u Evropi i na području Balkana kao njenom specifičnom delu, i da se ti procesi stave u objektivan globalni geopolitički kontekst.²

U vremenu u kojem živimo prisustvujemo povratku tzv. real-politike (*Realpolitik*)³ vidljive u odnosima između velikih sila koje

---

¹ Rad je deo istraživanja na projektu *Društvene transformacije u procesu evropskih integracija – multidisciplinarni pristup* (III 47010) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

² Slične analize međunarodnih zbivanja za koje smo smatrali da mogu biti korisne osmišljavanju dalekovidnih javnih politika i posebno dalekovidne spoljne politike Srbije, prezentovali smo i u našim prethodnim radovima od kojih je posebno važan rad Cvetičanin 2017.

³ Termin *Realpolitik* je nemačkog porekla i skovan je u bizmarkovskoj Nemačkoj u drugoj polovini 19. veka kako bi legitimizovao pragmatičan pristup politici. Praktikovao ga je „gvozdeni“ nemački kancelar, koji je do

se vraćaju tzv. politici moći (*Machtpolitik*), što je samo drugi i ogoljeniji izraz kojim se opisuje pomenuta real-politika. Rad pred nama će pokušati da istraži kakva je pozicija Evrope kao kontinenta u ovom novom-starom procesu, koji čini se nije nikada ni prestajao od formiranja modernog međunarodnog Vestfalskog sistema, samo se u određenim vremenima zaklanjajući iza „mekših“ ideoloških narativa, zavisno od interesa različitih strana kojima su bili potrebni takvi narativi, bez obzira da li su oni bili komunistički ili liberalni.

Rad takođe, na ograničenom prostoru jednog naučnog članka, pokušava da istraži kakva je pozicija Evropske unije (EU) kao panevropskog institucionalnog poretka u ovim novim-starim procesima koji trenutno „marširaju“ odbacujući sve ideološke maske, kao i kakva je posebno pozicija Srbije u tim procesima i kakve su njene „evropske perspektive“ koje nesumnjivo zavise od širih međunarodnih zbivanja.

Rad se sastoji od dva dela. Prvi je posvećen Evropi i njenoj poziciji unutar širih geopolitičkih zbivanja, dok se drugi bavi Srbijom i našim regionom, pokušavajući da prozre kako se širi procesi, opisani u prvom delu, reflektuju na naš „mali“ regionalni mikro prostor.

Evropa u geopolitičkom sendviču

Eksplicitni povratak tzv. real-politike i tzv. politike moći na evropski kontinent je možda najbolje vidljiv iz jedne nove strateške činjenice koja je do pre nekoliko godina bila nezamisliva. Ona se ogleda u izjavi aktuelnog nemačkog ministra spoljnih poslova Heika Masa (Heiko Mass) koji je nedavno izjavio da je „krajnje vreme da se preispita transatlansko partnerstvo na trezven, kritičan, pa čak i na samokritičan način“ usled čega je najavio da će uskoro izaći sa „planom nove spoljne politike Berlina prema SAD“ kako bi se stvorila „snažna i nezavisna Evropa, koja treba da bude protivteža SAD svaki put kada Vašington pređe crvenu liniju.“⁴

---

krajnjih konsekvenci doveo realistički obrazac politike definišući je kao „veštinu mogućeg“. O ovom realističkom obrascu politike pre i posle Bizmarka u knjigama Cvetičanin 2016a. i Cvetičanin 2016b.

⁴ Nemački ministar spoljnih poslova: Vreme je da partnerstvo sa Amerikom bude preispitano, Blic, 27.8.2018. <https://www.blic.rs/vesti/svet/nemacki>

Nesumnjivo je izjava aktuelnog nemačkog ministra spoljnih poslova izazvana promenom spoljne politike administracije američkog predsednika Donalda Trampa (Donald Trump) prema Nemačkoj i Evropskoj uniji u celini u odnosu na ranije američke administracije, koje su još od kraja Drugog svetskog rata i čuvenog „Maršalovog plana“ skraja četrdesetih godina 20. veka tretirale Nemačku i Zapadnu Evropu kao „mezimca“ kome treba pomoći da se oporavi od ratnih razaranja kako bi predstavljao „mlađeg partnera“ transatlanskog partnerstva i tampon zonu prema sovjetskoj Rusiji. U međuvremenu je Nemačka, ponovno se ujedinjujući, toliko ojačala, pogotovo u ekonomskoj ravni, da je od „mlađeg“ postala skoro ravnopravan, suviše jak partner (pogotovo u ekonomskoj ravni), komandujući uz to panevropskom političko-ekonomskom organizacijom kakva je Evropska unija, dodatno jačajući i ekonomski i politički i strateški, usled čega se odnos snaga između prekookeanskih „transatlanskih partnera“ veoma promenio u odnosu na vreme Maršalovog plana. Nemačka više nije ratni gubitnik i mirnodopski mezimac koji je kao „mlađi partner“ zgodan tek da pasivno tercira američkom „prvom glasu“, već je (ponovo) izrasla u kontinentalnu silu koja svojom ekonomskom snagom određuje takt Starom Kontinentu, bivajući uz to i veoma ambiciozna u globalnoj ekonomiji, potiskujući u njoj korak po korak svoje dojučerašnje prekookeanske „partnere“ kojima je donedavno sve lošije išlo po pitanju ekonomskih parametara i koji su sve lošije stajali upravo u onim realnim industrijskim ekonomskim sektorima u kojima je Nemačka stajala sve bolje.

Retorika koju je u svojoj predizbornoj predsedničkoj kampanji koristio 2016. godine aktuelni američki predsednik Donald Tramp bila je izazvana upravo realnom promenom u transatlanskim odnosima u kojima je ekonomska komponenta konkurencije između SAD i Evrope počela da ugrožava njihovo strateško partnerstvo, jer birači u SAD, kao i birači svuda širom sveta ne razmišljaju o strateškim stvarima, već prvenstveno o svojim ekonomskim perspektivama. Trampov tim je ovu činjenicu dobro uočio i pragmatično eksploatisao tokom kampanje na kraju koje su u novembru 2016. godine odneli pobjedu, najavljujući set novih politika, koje aktuelna Trampova administracija, po stupanju na dužnost,

---

ministar-spoljnih-poslova-vreme-je-da-partnerstvo-sa-amerikom-bude/
qz4p1dj 29.8.2018.

pokušava da sprovede sve do današnjih dana, nekada sa više, nekada sa manje uspeha.

Bilo kako bilo, Trampova pobeda na predsedničkim izborima u SAD u novembru 2016. godine je bila reakcija na izmenjenu realnu situaciju u odnosima SAD i Evrope i činjenice da je nakon početka svetske ekonomske krize krajem prve decenije 21. veka svako krenuo da „spašava“ sopstvenu ekonomiju, što se pre ili kasnije moralo odraziti na transatlanske odnose.

Tako je prvi korak u povratku tzv. real-politike (*Realpolitik*) i tzv. politike moći (*Machtpolitik*) u svetske odnose, nakon četvrt veka trijumfa liberalne paradigme, bio početak svetske ekonomske krize krajem prve decenije 21. veka koji je ogolio odnose, uzrokujući niz ekonomskih, strateških i konačno političkih promena. Do izbora Donalda Trampa za predsednika SAD je bilo slučajeva da predstavnici politika koje su opozitne liberalnim trijumfuju u različitim zemljama i miljeima, ali činjenica da se sa Trampom to desilo u samom središtu globalnog sistema pokazuje da se sistem menja u svome središtu, a ne tek na periferiji, pokazujući da je promena zapravo strukturalna i da je reč o *procesu*, a ne o nizu nepovezanih slučajnosti. Ovaj proces smo u ovome radu detektovali kao proces povratka tzv. real-politike (*Realpolitik*) i tzv. politike moći (*Machtpolitik*) u svetske odnose, te u ovom kontekstu možemo reći da je pobeda Donalda Trampa na predsedničkim izborima u SAD 2016. godine drugi važan korak u napredovanju ovog procesa, nakon što je prvi korak i zapravo izvor čitavog procesa bio u globalnim ekonomskim krizama, većim ili manjim, koje od kraja prve decenije 21. veka potresaju globalnu ekonomiju, usled čega se iza (liberalne) ekonomije ponovo počelo pomaljati smrtno ozbiljno lice real-politike. Real-politika ili politika moći neće biti ništa drugo nego specifični spoj politike, ekonomije, geopolitike i geostrategije kojim će velike sile pokušati da u situaciji nestabilnosti i transformacije svetskog sistema⁵ obezbede sopstvenu ekonomsku, političku i stratešku sigurnost prelazeći od seta liberalnih ka setu mera tzv. politike moći.

Budući da je proces objektivn i zakonit, on je pre ili kasnije morao doći u Evropu, iako ona od svetskih ratova ne predstavlja središte svetskog sistema, kao što ga je u kontinuitetu oličavala

⁵ Sintagmu *svetski sistem* kao i tezu da ovaj „svetski sistem“ ima svoju spoznatljivu ekonomsku i političku logiku koja omogućuje aproksimativne analitičke predikcije budućnosti smo preuzeli iz Wallerstein 1974.

nekoliko vekova ranije, od formiranja modernog međunarodnog Vestfalskog i modernog ekonomskog kapitalističkog sistema, koji se formirao upravo u Evropi. Dolasku procesa „povratka real-politike“ u Evropu je pomogla tzv. migrantska kriza i problemi koje je ona izazvala, a koji nisu bili dominantno bezbednosni, već su postali politički, menjajući evropsko političko polje i pomerajući ga od seta liberalnih politika ka setu mera tzv. real-politike. I dok je pomeranje političkog polja u Evropi od seta liberalnih ka setu mera real-politike u pitanju migrantske krize bilo karakterističnije za manje članice EU poput zemalja Višegradske grupe, ono je u pogledu preispitivanja ukupnih evropskih i svetskih odnosa moglo biti svojstveno samo najjačim silama Evropske unije poput Nemačke, Britanije i Francuske koje su u prethodnih nekoliko godina, svaka na svoj način, odstupile od svojih tradicionalnih politika prema najvažnijim transatlantskim partnerima, odnosno jedne prema drugima, kao i prema SAD. Britanija je to učinila i čini Bregzitom, dok Nemačka i Francuska to pokušavaju da čine preispitivanjem preookeanskih odnosa što nije vidljivo samo iz prethodno citirane izjave nemačkog ministra spoljnih poslova Heika Masa, već i iz niza skorašnjih izjava francuskog predsednika Emanuela Makrona (Emmanuel Macron) u kojima poziva zemlje EU da u odnosu sa SAD zaštite svoje interese i da se više ne oslanjaju isključivo na tu zemlju.⁶

Masovu i Makronovu izjavu verovatno ne treba tumačiti kao definitivni raskid Nemačke, Francuske i EU sa SAD, što bi bilo nereavno očekivati u ovom momentu kada još postoje snažne spone transatlantskog partnerstva, već pre kao neku vrstu „geopolitičkog cenkanja“ u smislu upozorenja da će ove države, kao i EU koju uglavnom trenutno predvode ove dve države, razmisliti o alternativnim partnerstvima ukoliko odnos SAD prema EU ostane pri maniru „pokazivanja mišića“ kao što to trenutno, po mišljenju evropskih zvaničnika ove „tvrde“ evropske linije, radi Trampova administracija.

U kontekstu naše teme ovo potvrđuje tezu koju branimo od početka rada – da prisustvujemo vremenu povratka tzv. real-politike u svetske odnose i da se to odražava na Evropu i njene dominantne političke tokove. „Geopolitičko cenkanje“ kome *prima facie*

---

⁶ Makron: EU da se ne oslanja samo na SAD, partnerstvo sa Rusijom, Radio Slobodna Evropa, 28. 8. 2018. <https://www.slobodnaevropa.org/a/makron-eu-bezbednost-nato-rusija/29457577.html> 31.8. 2018.

pribegavaju Nemačka i Francuska, kao i ostale članice EU, svaka na svoj način (odnedavno u ovom „geopolitičkom cenkanju“ učestvuje i Italija pod novom „populističkom“ vladom, a zemlje Višegradske grupe su u njemu odavno), nije ništa drugo nego real-politika koja po definiciji počiva na principu „cenkanja“ različitih interesa koji ovu pragmatiku „cenkanja“ prepostavljaju apstraktnim političkim principima; ljudskim pravima ili bilo kojem drugom apstraktnom principu iz liberalnog seta tzv. „prirodnih prava“. Dakle, bez obzira na to da li se radi o američkom „pokazivanju mišića“ ili evropskom „geopolitičkom cenkanju“ kao odgovoru na njega, i u jednom i u drugom slučaju se zapravo radi o real-politici, odnosno politici moći u kojoj svako koristi sredstva i savezništva koja su mu na raspolaganju, usled čega se Trampovo „Amerika na prvom mestu“ po zakonu spojenih sudova upravo transformiše u „Evropa na prvom mestu“ (iako je ovo „Evropa“ mnogo nejasnije od onog „Amerika“ jer u njoj nisu nikada nestali parcijalni nacionalni interesi, koji se trenutno još nekako održavaju u ravnoteži, ali koji bi u budućnosti mogli da dođu u koliziju, iako verovatno ne u dogledno vreme na drastičan način).

Dakle, u svetu u kojem živimo krajem druge decenije 21. veka svaki politički i ekonomski entitet, bez obzira da li je državni, međunarodni ili korporativni, potonuo je ponovo u real-politiku, koristi sva sredstva koja poseduje kako bi poboljšao svoj ukupan položaj, sa sve manje obzira prema drugim entitetima, pogotovo ako su mu konkurentski, što je opet najčešći slučaj u svetu gde je od prve pojave globalnih ekonomskih kriza u protekloj deceniji kolač sve manji, a sve je više gladnih usta. U takvoj situaciji svako radi ono što može bez mnogo obzira prema globalnim konkurentima i svako bira strategije prema sopstvenim snagama i mogućnostima. Oni najveći i najjači poput SAD, Rusije i Kine mogu da „pokazuju mišiće“ slabijima, dok su oni slabiji prinuđeni na „geopolitičko cenkanje“, ukoliko uopšte imaju čime i oko čega da se cenkaju. Tako činjenica da najvažnije i najjače države Evropske unije i za njima čitava Evropska unija pribegavaju trenutno svojevršnom „geopolitičkom cenkanju“ govori da EU u raspodeli svetske moći nije u poziciji da bilo kome pokazuje mišiće i da se zapravo nalazi u „geopolitičkom sendviču“.

U svetu u kojem su najznačajnije sile poput SAD, Kine i Rusije stupile u drugoj deceniji 21. veka u potpunosti sa ideološkom na

suvoparni i nemilosrdni teren real-politike, krajem druge decenije novog milenijuma je odlučila da na taj teren stupi i tzv. „Stara Evropa“, ali se za razliku od jačih geopolitičkih celina zatekla zapravo u svojevrsnom geopolitičkom sendviču, usled čega raspolaže manjim kapacitetom za učestvovanje u real-političkim igrama od ostalih geopolitičkih celina poput SAD (i Britanije i ostalih država tzv. „Pet Očiju“), Rusije (i njenih evroazijskih i južnoameričkih afilijacija) i Kine (sa njenim „Novim putem svile“ koji može da postane jedan od najznačajnijih strateških linkova našeg vremena).

Stari Kontinent i Evropska unija kao njegov aktuelni dominantni panevropski institucionalni izraz su u izvesnom geopolitičkom sendviču, jer predstavljaju ekonomskog džina, ali bezbednosnog patuljka, pogotovo nakon Bregzita, usled kojeg EU treba da napusti najjača bezbednosna sila kontinenta (pored Francuske). Koliko je EU ekonomski džin, ali bezbednosni patuljak se vidi i iz nedavne odluke američkog predsednika Donalda Trampa da se unilaterano povuče iz nuklearnog sporazuma sa Iranom, uprkos molbama i protivljenju najvažnijih evropskih lidera, pri čemu sve više postaje očigledno da EU (pogotovo nakon Bregzita, koji, bez obzira kako će se završiti, Uniji bez sumnje uzima dodatnu energiju) sve manje utiče na globalnu geopolitičku konfiguraciju i da sve više postaje objekt, umesto da bude subjekt globalnih događaja. Shodno našoj tezi, EU je više objekt nego subjekt glavnih globalnih geopolitičkih dešavanja upravo zato što se nalazi u svojevrsnom geopolitičkom sendviču u koji ju je stavila trenutna globalna real-politička raspodela karata i globalni sukobi objektivnih geopolitičkih interesa.

Koliko je EU više objekt nego subjekt globalnih događaja vidljivo je i iz aktuelne migrantske krize u kojoj je EU maltene stavljena pred svršen čin da primi i zbrine desetine miliona izbeglica, koje joj, doduše, mogu poslužiti u vidu potrebne radne snage, ali koji mogu postati problem njene unutrašnje integracije i posebno problem pomeranja političkog polja od liberalnih ka radikalnim politikama, što se već događa, gde je Italija tek jedan u nizu i za sada poslednji primer promene prvih politika drugima.

Stoga možemo reći da je EU sa svojim velikim i malim članicama, ukupno gledajući, u svojevrsnom geopolitičkom sendviču i da je rastrzana između globalnih geopolitičkih sila koje se upravo na području EU bore za uticaj (pre svih SAD, Kine i Rusije) te možemo pretpostaviti da će od konstelacije odnosa ovih velikih

geopolitičkih sila i njihovih dogovora, odnosno eventualnih konflikata, zavisiti stabilnost same EU.

Evropska unija je takoreći već podeljena na različite „klubove“ u kojima veći uticaj imaju neke od pomenutih globalnih geopolitičkih sila nego sama EU, kao što je, na primer, slučaj sa tzv. „novom Evropom“ (posebno Poljskom) koja je trenutno bliža Vašingtonu nego Briselu kao neka vrsta štita prema Rusiji, prema kojoj Brisel još nije siguran kako da se postavi. Ovo svedoči da Evropa nije samo u geopolitičkom sendviču, već i da je kao posledica ovakve pozicije postala poprište borbe različitih geopolitičkih interesa koji je time nesumnjivo mogu destabilizovati i ograničiti njen kapacitet za proširenje, što može tangirati naš region i posebno Srbiju, čime ovo postaje važna tema za proučavanje i istraživanje institucija naše države, te je naš rad u tom smislu prilog razumevanju ove važne teme i prilog naučnoj potpori javnim politikama, kako bi na osnovu objektivnih, a ne ideologizovanih analiza, mogle da donose odluke.⁷

Dakle, zaključak prvog dela našeg rada je da je sudbina Evropske unije samo delimično u rukama nje same, a mnogo više pod uticajem objektivnih svetskih real-političkih procesa, upravo zato što se EU našla u svojevrsnom „geopolitičkom sendviču“ i zavisila od konstelacije odnosa globalnih geopolitičkih sila – pre svih SAD, Rusije i Kine. Usled toga Evropska unija može biti uvučena u zaoštavanje odnosa tih sila ukoliko se ono desi i biti kolateralna žrtva tog zaoštavanja, što je već delimično vidljivo oko nedoumica Nemačke, kao najmoćnije i centralne zemlje EU oko gasnih aranžmana sa SAD i Rusijom i odnosa sa novom administracijom u SAD starom administracijom u Rusiji, što vrhuni u citiranoj izjavi nemačkog ministra spoljnih poslova sa početka našeg rada.

Konačno, stabilnost Evropske unije će bez sumnje zavisiti i od saniranja posledica Bregzita kao i od mogućnosti da EU predvođena osovinom Berlin–Pariz razvije sopstvenu bezbednosnu politiku, što u jednačinu njene budućnosti dovodi još nepoznatih faktora, koji otežavaju objektivno predviđanje.

No, ono što sa sigurnošću možemo reći jeste to da je trenutna pozicija Evropske unije pozicija stešnjenosti u globalnom

⁷ Veoma korisna analiza mogućih dešavanja u budućnosti na relaciji Srbija–EU, u ovome smislu naučne istraživačke podrške javnim politikama je ponuđena u Lopandić 2018.

„geopolitičkom sendviču“, pri čemu je nezahvalno trenutno davati apodiktičke i konačne prognoze načina na koji će se EU i njeni dominantni nacionalni centri „vaditi“ iz ove situacije, jer ova jednačina budućnosti, kao što smo prethodno rekli, još ima dosta nepoznatih varijabli čije otkrivanje treba sačekati.

Kapacitet Evropske unije za proširenje i evropske perspektive Srbije

Od načina na koji će Evropska unija i njeni dominantni nacionalni centri amortizovati u prethodnoj celini opisanu situaciju stešnjenosti u svojevrsnom geopolitičkom sendviču će zavisiti kapacitet EU za proširenje, a time i pozicija države Srbije u svim prethodno opisanim procesima.

Imajući u vidu sve što smo izložili u prvoj celini našeg rada možemo reći da će na kapacitet Evropske unije za proširenje dominantno uticati nekoliko činilaca:

1. odnos između pomenutih dominantnih geopolitičkih globalnih sila (SAD, Kina i Rusija) i njihov potencijal i interes da destabilizuju EU, odnosno interes da EU bude stabilna.
2. Bregzit i njegove ekonomske i političke posledice.
3. efekti migrantske krize koja je nesumnjivo uticala na promenu političkog polja u Evropi i pomak od liberalnih politika ka radikalnim, odnosno dalji rast populističkih pokreta ili njihova evetualna stagnacija i pacifikovanje (trenutno je dominantan prvi trend, dok se drugi još ni ne nazire).

Konačno, na kapacitet Evropske unije za proširenje će dominantno uticati i stav elita EU o daljem proširenju, kao i stav građana EU, koji će biti jasniji nakon izbora za Evropski parlament 2019. godine, kada će se već moći preciznije utvrditi u kojem pravcu ide Unija. Ono što možemo trenutno reći jeste to da su pred nama dve solucije.

Prva je zamor materijala i kod elita i kod građana Evropske unije, koji bi pod uticajem prethodno pobrojanih činilaca u budućnosti bili sve manje skloni proširenju EU. Druga solucija je da se ipak pristupi ubrzanom proširenju Evropske unije na Balkan i one njegove države koje su ostale izvan EU, kako bi se time neutralisao

efekat Bregzita i kako bi se pokazalo da je Unija i dalje vitalna i sposobna da se širi, ali i kako bi se time pacifikovala potencijalna „balkanska Ahilova peta“ koja može biti posebno neugodna za Evropu u situaciji stešnjenosti u geopolitičkom sendviču kao potencijalni izvor nestabilnosti, budući da je Balkan bio i ostao granična teritorija na kojoj se ukrštaju različiti geopolitički interesi izazivajući krizne situacije.

Druga solucija zavisi i od sposobnosti Evropske unije da bude pravičan medijator u nivelisanju interesa država koje su proistekle iz bivše Jugoslavije bez favorizovanja jednih država na štetu drugih, jer i ove države, usled opšteg trenda „geopolitičkog cenkanja“ kome uglavnom podleže čitav prostor između La Manša na jednoj i Rusije i Kine na drugoj strani, mogu pribеći ovoj strategiji geopolitičkog cenkanja ukoliko bi smatrale da za njihove nacionalne interese postoji bolja alternativa od pripadnosti Evropskoj uniji.⁸ U svetu u kojem postoji sve manje principijelnih saveza i u kojem svako na prvom mestu brine o sopstvenoj bezbednosti i spokoju niko ne bi mogao zameriti balkanskim državama ukoliko bi se ponašale pragmatično i u skladu sa sopstvenim nacionalnim interesima poput, na primer, zemalja Višegradske grupe, prosuđujući na osnovu njih strateška partnerstva koja su im dugoročno povoljna. No, čak i u slučaju da pridruživanje EU ostane privlačan cilj za balkanske države koje nisu trenutno članice Unije ostaje pitanje kapaciteta Evropske unije za proširenje u budućnosti, usled niza činilaca koje smo pobrajali ranije.

Usled svega toga se ne može sa sigurnošću reći da će se proces pridruživanja Srbije Evropskoj uniji završiti do 2025/26. godine kako je proklamovano najnovijom strategijom proširenja koja je prezentovana u prvoj polovini ove godine, jer u ovom momentu ne znamo kako će u pomenutim „ciljanim“ godinama izgledati Evropska unija i njena geopolitička konfiguracija, kao i ukupna konfiguracija našeg regiona. Stoga je ovo jednačina sa dve nepoznate,

---

⁸ Duško Lopandić u svojoj knjizi argumentuje da članstvo u Evropskoj uniji, čak i u promenjenim globalnim okolnostima, donosi više koristi nego štete zemljama male i srednje veličine poput Srbije (Lopandić 2018: 51–56). Pri čemu treba podsetiti da Srbija za razliku od drugih zemalja slične veličine ima specifičan „kosovski čvor“ čije će (ne)popuštanje bez sumnje značajno uticati na dugoročan odnos između Srbije i EU i šanse da Srbija jednog dana zaista postane punopravan član EU.

što komplikuje izgleda za njeno dogledno uspešno rešavanje i precizno predviđanje procesa pred nama.

No, čak i ukoliko bude eventualnog nepovoljnog razvoja događaja koji bi na led stavio eksplicitno članstvo Srbije u Evropskoj uniji, našem društvu bi svakako bilo korisno da nastavi sa procesom svog institucionalnog uređenja koje je započeto u procesu pridruživanja EU, zvali se takvi procesi „evropeizacijom“ ili nekako drugačije. Možda bi termin „evropeizacija“ trebalo zameniti terminom „institucionalizacija“, kako bi se stavio naglasak na potrebu da se društvo i država urede i modernizuju zbog samih sebe, kako bi opstali u surovom svetu real-politike koji smo opisali u prvom delu rada. Proces institucionalizacije i modernizacije društva se ovako ne bi vezivao isključivo za proces sticanja eksplicitnog punopravnog članstva u Evropskoj uniji, što, kako smo prethodno opisali, može biti na dugom štapu (iako je činjenica da je otpočinjanje procesa pridruživanja EU dalo zamajac procesu institucionalizacije i modernizacije i napreglo društvo da se menja i uređuje) već bi se počelo doživljavati kao vrednost po sebi koja je neophodna za preživljavanje srpskog društva u dinamičnom svetu koji sve više ubrzava što 21. vek više odmiče.

Jednostavno govoreći – ovo znači pripremiti društvo i državu da kao moderno organizovan entitet egzistiraju u dinamičnom svetu današnjice, bez obzira što će se u konačnici desiti sa procesom pridruživanja Srbije Evropskoj uniji, koristeći pak pragmatično zamajac ovog procesa dok god on traje da se društvo institucionalno uredi u pravcu vladavine zakona i pravne države. Pravna sigurnost i vladavina zakona je ono što očigledno najviše treba balkanskim državicama proisteklim iz bivše Jugoslavije, pa time i Srbiji, da bi bile države u punom kapacitetu i da bi uspešno opsluživale potrebe društva, baš kao što je slučaj u većini evropskih država koje još uvek predstavljaju najbolje mesto za život na svetu kada se uzme ukupan nivo građanskih, socijalnih i ekonomskih prava i sloboda.⁹

⁹ O ekonomskom, socijalnom i političkom sistemu koji je prisutan u najvećem broju država EU i posebno u njenim najuspešnijim članicama poput Nemačke, Austrije i skandinavskih država, a koje bi, uz svu različitost kultura, bilo dobro da budu egzemplar Srbiji što se tiče unutrašnje institucionalizacije, bez obzira na strateške izbore spoljne politike Srbije, u studiji Hase, Šnajder, Vajgelt 2005. O genezi ovog „sistema blagostanja“ u Cvetičanin 2016b.

Stoga je manje bitno da li će Srbija postati punopravan član Evropske unije, dok je mnogo bitnije da svojom strukturom počne da liči na uređene evropske zemlje. Fenomen balkanskih država poput Rumunije i Bugarske koje su postale punopravne članice Evropske unije, a nastavile da pate od mnogih starih anti-institucionalnih bolesti anarhičnog pretpolitičkog poretka dobro je poznat i svakako ne predstavlja dobar primer za Srbiju. Stoga je od punopravnog članstva u Evropskoj uniji koje je ionako neizvesno zbog niza prethodno pobrojanih faktora bitnija suštinska evropeizacija tj. modernizacija i institucionalizacija srpskog društva kako bi ono opstalo u surovom svetu današnjice kao kredibilno društvo sposobno da svojim građanima pruži bezbedan i uređen život kao što to čine uspešne i kredibilne evropske države poput, na primer, Norveške, Islanda ili Švajcarske koje nisu eksplicitne članice Evropske unije, ali imaju sa njom saglasan sistem i različite oblike tzv. privilegovanog partnerstva.

Ne ulazeći ovde u različitost geopolitičkog položaja Srbije i pomenutih država, različitost njihovog istorijskog nasleđa i, shodno svemu prethodnom, različitost mogućnosti da implementiraju slične institucionalne unutrašnje i spoljne politike, čime smo se delimično bavili u nekim od naših prethodnih radova (Cvetičanin 2015), možemo reći da tzv. „evropeizacija“ Srbije treba da predstavlja zapravo njenu institucionalizaciju i modernizaciju, pre svega, u pravcu vladavine zakona, pravne države i tzv. socijalno-tržišne privrede, što je standard uređenih evropskih država, bez obzira da li su one eksplicitne članice Evropske unije ili sa EU imaju neku drugu vrstu odnosa.

Srpsko društvo nema više luksuz da se vezuje za ultra-ideološke projekte kao što je bio slučaj u vreme komunizma, jer se time izlaže riziku da takvi projekti propadnu, a da iza njih ostane ogoljena suštinska nerazvijenost društva i neuređenost države. Stoga ono nema luksuz da „evropeizaciju“ shvati ideološki i fiksira se za procese koji su neizvesni, već „evropeizacija“ treba biti shvaćena pragmatično kao institucionalizacija i modernizacija srpskog društva u pravcu najpoželjnijih evropskih standarda uređenja društva, bez obzira na eksplicitno članstvo u Evropskoj uniji, za koje, kao što smo izložili u prethodnom delu rada, postoje objektivne prepreke, usled reflektovanja različitih globalnih

geopolitičkih procesa na Evropu, čije se konačne konsekvence u evropskom miljeu još nisu potpuno pokazale.

Stoga je srpskom društvu i državi, umesto bilo kakvih isforsiranih ideoloških projekata neke apstraktne „evropeizacije“, potrebno da u vrlo novom starom svetu real-politike postupa real-politički, koristeći zamajac pridruživanja Evropskoj uniji kad god on pomaže uređenju države i društva, shvatajući ga kao sredstvo uređenja a ne kao neki „sudbinski“ rigidni cilj, koji se realno može prevoriti u tzv. pokretnu metu i koji potom u jednom momentu može, usled globalnih geopolitičkih okolnosti, puknuti kao balon, pokazujući se praktično nedostižnim. Jednostavno govoreći, proces EU integracija je dobar sve dok koristi nacionalnim interesima, od čega su institucionalizacija, modernizacija i konstituisanje pravne države i vladavine zakona nesumnjivo veliki i trajni nacionalni interesi, još od formiranja moderne srpske države u 19. veku. Najjednostavnije govoreći, mi u Srbiji treba da budemo svesni aktuelnih procesa koji su u toku u Evropi i prosuđivati ih sa stanovišta nacionalnog interesa, te je ovaj rad prilog ovoj pragmatičnoj perspektivi, potkrepljenoj naučnim argumentima.

Naposletku, u vremenu u kojem, kao što smo izložili u prethodnim delovima rada, prisustvujemo povratku tzv. real-politike i tzv. politike moći u svetske odnose usled čega Evropa i tzv. zapadni svet više nisu jedinstveni već bivaju sve više podeljeni na real-političke i geo-političke blokove, Srbija proces evropskih integracija treba da shvata više pragmatično nego ideološki. Naprosto, u novom starom svetu real-politike termini kao „evropeizacija“ postaju apstraktni budući da usled delovanja opisanih realpolitičkih procesa gube svoju referentnu tačku, budući da sve manje postoji neka stabilna Evropa na koju se može referirati kada se govori o „evropeizaciji“, kakva je postojala doskora, pre povratka real-politike na Stari Kontinent.

Nakon povratka real-politike na Stari Kontinent on je sve manje harmonična institucionalna celina, a sve više stecište raznih disperzivnih interesa, te je potpuno legitimno da se u takvom vremenu države ponašaju u skladu sa svojim nacionalnim interesima, ne narušavajući ih i ne ograničavajući ih u ime principa koji bi se već sutra mogli pokazati neodrživim.

LITERATURA

- Cvetičanin Neven, Aleksandar Đokić. 2015. Security position of Serbia in Europe today – concept of security neutrality and options of modeling Serbian neutrality according to Swiss neutrality model, u: *Thematic conference proceedings of international significance Archibald Reiss Days, Volume II*. Beograd: Policijska akademija.
- Cvetičanin Neven. 2016a. *Politička mehanika i veština državištva*. Beograd: Arhipelag Institut društvenih nauka.
- Cvetičanin Neven. 2016b. *Državištvo modernog doba*. Beograd: Arhipelag–Institut društvenih nauka.
- Cvetičanin Neven. 2017. Kuda ide svet? Analiza društveno-političkih procesa koji opredeljuju globalna zbivanja na početku 21. veka, u: *Globalizacija i izolacionizam*. Beograd: Institut društvenih nauka–Centar za ekonomska istraživanja.
- Hase Rolf H., Šnajder Herman, Vajgelt Klaus. 2005. *Leksikon socijalne tržišne privrede*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer.
- Lopandić Duško. 2018. *Moguća Evropa i godine pred nama; Evropska unija, Srbija i svet u promenama – osvrti i ogledi*. Beograd: Institut za evropske studije.
- Wallerstein Immanuel. 1974. *The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press.

Internet izvori

- Makron: EU da se ne oslanja samo na SAD, partnerstvo sa Rusijom. Radio Slobodna Evropa. 28.8.2018. <https://www.slobodnaevropa.org/a/makrn-eu-bez-bednost-nato-rusija/29457577.html> 31.8.2018.
- Nemački ministar spoljnih poslova: Vreme je da partnerstvo sa Amerikom bude preispitano. Blic. 27.8.2018. <https://www.blic.rs/vesti/svet/nemacki-ministar-spoljnih-poslova-vreme-je-da-partnerstvo-sa-amerikom-bude/qz4p1dj> 29.8.2018.

Neven Cvetićanin

EUROPE IN THE GEOPOLITICAL SANDWICH AND THE EUROPEAN PERSPECTIVES OF SERBIA

Abstract

The paper presents an attempt to offer an objective analysis of dominant social and political processes in Europe and in the Balkans as its specific part and to place these processes in an objective global geopolitical context. In this sense, the paper describes process of returning to the so-called real politics and the so-called power politics in the world relations. Additionally, it explores the

consequences of this process in Europe and in the Balkans, and particularly on the European Union's enlargement capacity, which is at the moment a top priority issue for Serbia as a state and society. Therefore, the analysis offered in this paper can be useful for conceptualizing public policies in Serbia and designing a realistic approach to the process of European integration in view of possible developments in Europe in the future, instead of ideological discourses that do not count with possible changing of the global and continental context.

Key words: Europe, real politics, EU enlargement, Balkans, Serbia, national interest.